

סוף הוא גם התחלה / הגר שנהב

גלגל הזמן ממשיך לסב
במחזור של חגים ועונות
זו רק התחלה, הוא לוחש בלי סוף,
של ריחות, צבעים ותמונות.

בשלהי הקיץ הלוהט הקמל
מתחדש לו נגון של סתו
עת אפר בשדהו חורש ועמל
היורה יחיש פעמיו.

ולי מסתים החפש הגדול
ושנה חדשה מתחילה
לנסות מחדש ולא לחדל
ובלבי אשא תפלה!...

שירים

לעתים שירים הם רק בית אחד קטן, אך יש בהם המון.

אפשר להבחין בין שיר לבין סיפור על-פי העיצוב על הדף – המבנה הצורני שלו. בבואנו לנתח שיר עלינו להתייחס לתוכן השיר ולאמצעים הספרותיים שבו. האמצעים הספרותיים מתחלקים למבנה ולציורים לשוניים. גם הפיסוק תורם להבעת התוכן שבשיר. נתבונן שוב בשיר "סוף הוא גם התחלה".

תוכן

הנושא של הבתים הראשונים: סוף הקיץ, תחילתו של הסתיו והתקווה לגשם. נוסף על כך, החגים והעונות נעים במחזוריות כמו גלגל. בבית השלישי מופיע הדובר. הוא מציין את סוף חופשת הקיץ ואת פתיחת השנה החדשה. בבית זה מבטיח הדובר לעצמו "לנסות מחדש ולא לחדול".

למה הכוונה באמירה זו?

השיר מסתיים במשפט "ובלבי אשא תפילה!..."

חברו תפילה שתבטא את רגשותיכם בתחילת השנה. התפילה יכולה להתייחס לנושא הלימודים, לבית הספר, לנושא החברתי ולנושא המשפחתי.

מבנה השיר

שיר מאופיין בשורות קצרות ובחלוקה לבתים. אפשר לזהות שטחים לבנים בין בית לבית.

בשירים רבים יש פזמון החוזר על עצמו בין בית לבית.

השיר "סוף הוא גם התחלה" בנוי משלושה בתים. החריזה היא א-ב-א-ב, כלומר: בכל בית השורה הראשונה מתחרזת עם השלישית, והשנייה עם הרביעית.

פיסוק

שימו לב לדבר מעניין: אין פיסוק בסופי השורות, רק בסוף הבית.

מדוע, לדעתכם, אין פיסוק?

לאמצעי כזה קוראים גלישה, כלומר השורה הראשונה גולשת לשנייה ומשם לשלישית.

סוף השיר מסתיים בשלוש נקודות. מה תפקידן, לדעתכם?

שימו לב להדרגתיות מהכלל לפרט.

ציורים לשוניים

1. **מטפורה:** העברת ביטוי מעולם אחד לעולם אחר.
ניגון של סתיו – הניגון שייך לעולם השירה, ואילו הסתיו שייך לעולם הטבע. כך משתלבים להם המוסיקה והטבע.
2. **האנשה:** הענקת תכונות אנושיות לדומם (או לצומח ולבעלי החיים).
גלגל הזמן... לוחש - נותנים לגלגל הזמן יכולת ללחוש.

מאפייני שיר – סיכום

המאפיינים הבולטים בשיר הם **חריזה, מקצב, צליליות, חלוקה לבתים, חזרות, דימויים והאנשות.**
המאפיינים מכונים **אמצעים אמנותיים** או **אמצעים ספרותיים**, והם מתחלקים **למבנה ולציורים לשוניים.**
משמעות השיר נבנית מתוך הקשר בין התוכן לבין המאפיינים הללו.

עכשיו נקשור בין התוכן לאמצעים הספרותיים.
ציינו כיצד האמצעים הספרותיים מבטאים את המשמעות של השיר, וכיצד הם מדגישים את התוכן.

שִׁרְשֻׁרָת / שְׁלוּמִית פֶּהוּ אָסִיף

(מתוך "נְשִׁיקָה בְּפִיס")

ד	א
בואו נחזיק יְדִים בְּיוֹם כְּחֻלְחָל, וְנִשְׁבַּע שְׂאֵתָה וְאָנִי, אֲנַחְנוּ הַמַּעֲגָל.	בואו נחזיק יְדִים בְּיוֹם כְּחֻלְחָל, וְנִשְׁבַּע שְׁ... אֲנַחְנוּ הַמַּעֲגָל.
ה	ב
כָּלְנוּ יַחַד עַץ, וְכָל אֶחָד עָלָה. כָּלְנוּ יַחַד עֵדֶר, וְכָל אֶחָד טָלָה.	כָּלְנוּ יַחַד שִׁרְשֻׁרָת, וְכָל אֶחָד חָרוּז. כָּל אֶחָד הוּא פֶּלַח, אֲנַחְנוּ יַחַד תַּפּוּז.
ו	ג
בואו נחזיק יְדִים בְּיוֹם כְּחֻלְחָל, נִשְׁבַּע שְׁכָלְנוּ פַעֲמוֹן, וְכָל אֶחָד עֲנָבֵל.	כָּל אֶחָד הוּא חָר, כָּלְנוּ יַחַד רֶשֶׁת. כָּל אֶחָד הוּא צָבַע, אֲנַחְנוּ יַחַד קֶשֶׁת.

תחילה נתייחס ל**מבנה השיר**.
כמה בתים בשיר? וכמה שורות בכל בית?

שְׁרָרָת / שלומית כהן אסיף

בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
ונישבע ש...
אנחנו המעגל.

בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
נישבע שכולנו פעמון,
וכל אחד ענבל.

כולנו יחד שרשרת,
וכל אחד חרוז.
כל אחד הוא פֶּלַח,
אנחנו יחד תפוז.

כולנו יחד עץ,
וכל אחד עלה.
כולנו יחד עדר
וכל אחד טלה.

כל אחד הוא חור,
כולנו יחד רשת.
כל אחד הוא צבע,
אנחנו יחד קשת.

בואו נחזיק ידיים
ביום כחלחל,
ונישבע שאתה ואני,
אנחנו המעגל.

א. חריזה

בשיר ישנה חריזה לסירוגין.

דוגמה: בבית הראשון שורות 2 ו-4 מתחרזות: המילה **כחלחל** מתחרזת עם המילה **מעגל**.

מצאו את החרוזים בבתים הנוספים.
צינו את מספר הבית, את מספרי השורות ואת המילים המתחרזות.

ב. חזרות

לעתים בשירים מילה או משפט חוזרים על עצמם מספר פעמים. המטרה היא להדגיש ולחדד משמעות מסוימת.

השיר "שרשרת" נפתח במילים:

"**בואו** נחזיק ידיים

ביום **כחלחל**..."

השלימו את המשפט: המשפט חוזר גם בבית ה... וגם בבית ה...

חפשו עוד חזרות. הנה כך:

בתים 2, 3 ו-5 פותחים במילים:

"**כולנו** יחד ...

וכל אחד..."

חפשו בשיר עוד מילים חוזרות או ביטויים חוזרים, וכתבו מה חשיבות החזרה הזו.

ג. דימויים

דימוי הוא אמצעי לשוני המשווה בין שני רכיבים לשוניים מתחומים שונים, שיש ביניהם יסוד משותף, דומה אך לא זהה.
בשיר "שרשרת" דימויים רבים.
דוגמה: "כל אחד הוא פֶּלַח,
אנחנו ביחד תפוז..."
הדימויים בשיר באים להדגיש את חשיבותו של כל חלק ליצירת השלם.

בנו במחברת טבלה כמו זו שלפניכם, וכתבו דימויים נוספים בהם המשוררת משתמשת בשיר.

דימויים המסמלים את הכלל	דימויים המסמלים את הפרט

ד. תוכן השיר

שם השיר הוא **שרשרת**.
פירושה המילוני (על-פי מילון ספיר) של המילה **שרשרת**: שורה של חוליות מחוברות זו בתוך זו.
האם לדעתכם, שם השיר מבטא את הרעיון שהוא מציג? נמקו את תשובתכם, ותנו הוכחות.

המָסָר בִּשְׁיר

כמו בסיפורים, גם בשירים מבקשים להעביר מסר לקורא, אבל ה"אני השר" צריך לעמול קשה יותר כדי להעביר את המסר. השיר, בשונה מסיפור, חייב להעביר את הרעיון בצמצום, ולכן כל מילה נבחרת ונבחנת בזהירות רבה. המשלב הלשוני הוא גבוה, ולעתים נצטרך לבדוק במילון פירוש של מילה או של ביטוי. השתמשנו בביטוי "אני השר", ולא בביטוי "המשורר", כדי להבחין בין המשורר כאדם פרטי לבין הדמות החבויה בשיר, שהמשורר בונה אותה לטובת כל שיר בנפרד.

כדי לזהות את המסר עלינו להעביר את התוכן לעולמנו – עולם בני האדם. הנה כמה דוגמות. העתיקו את התרשים למחברת, כתבו את המסר במקומות הריקים.

מָסָר	ביטויים מהשיר	בתים
שיתוף פעולה בין בני אדם	← נחזיק ידיים אנחנו מעגל	← בית א'
יצירת מסגרת, דוגמה למסגרות	← שרשרת / חרוז תפוז / פלח	← בית ב'
	← חור / רשת צבע / קשת	← בית ג'
	← אחזיק ידיים אתה אני אנחנו המעגל	← בית ד'
	← עלה / עץ טלה / עדר	← בית ה'
מסגרת המשמיעה את קולה, נבנית מקולם של הפרטים	← ענבל / פעמון	← בית ו'

אפשר לנסח מסר בצורות שונות. הנה ניסוח אחד: החברה האנושית בנויה מכל אחד מאתנו כפרטים, ורק שיתוף פעולה בין הפרטים יוצר שלמות, אחדות וחוזק.

נסחו את המסר העולה מהשיר, בצורה אחרת.

רעיון השיר מתאים לכל תחום בחיינו.

בתחום החברתי הלאומי :

דוגמה :

אם כל אחד ישמור על כללי הזהירות
בדרכים, תיווצר תחושה של הדדיות
ואכפתיות זה כלפי זה, יהיו פחות תאונות,
וערך החיים יעלה

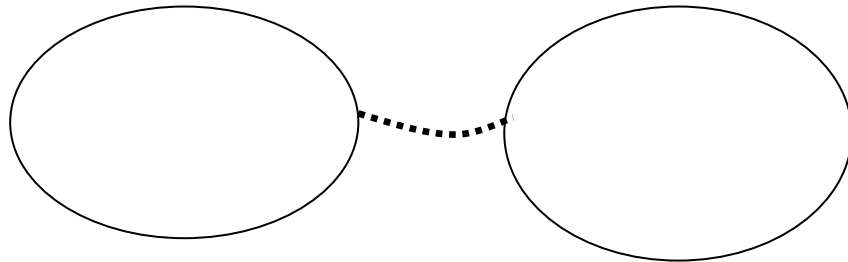
כתבו זוגיות מתאימות בתחומים שונים, למשל:

בתחום הלימודי, בתחום החברתי ובתחום המשפחתי.

מהו שיר טוב?

בכל שיר טוב חייב להיות קשר בין התוכן לבין האמצעים האמנותיים שבו.
תפקיד האמצעים האמנותיים הוא לשרת את התוכן, כלומר להבהיר
ולהמחיש את החוויה המרכזית שבשיר.

הוסיפו לשיר שני בתים. הקפידו לשמור על האמצעים האמנותיים המאפיינים את
השיר, ועל הרעיון שהוא מבטא.

שאלה לדיון

מדוע, לדעתכם, נבחר שיר זה לפתוח את השנה החדשה?